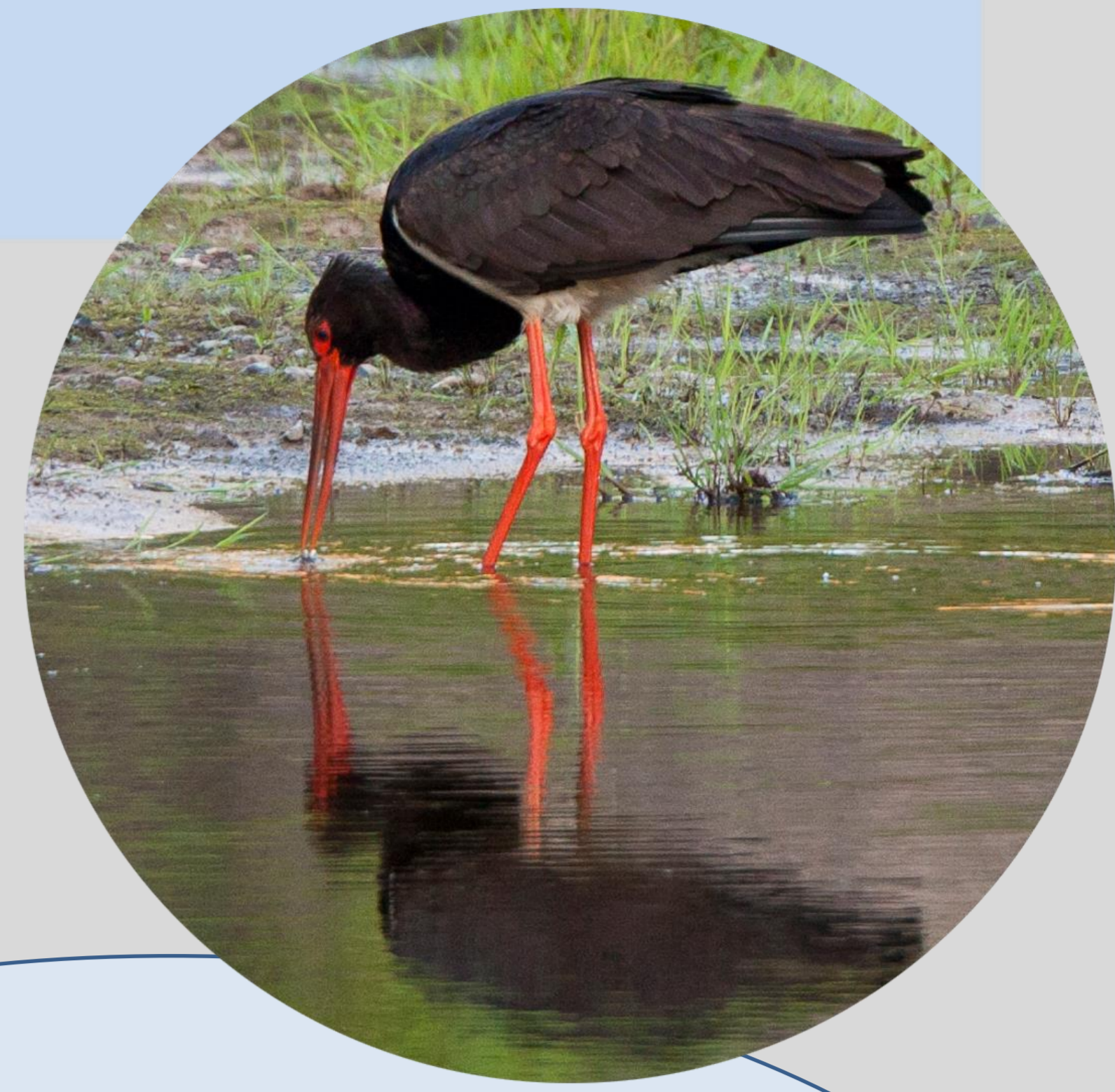

VOOLUVEEKOGUDE SEISUND LÄBI MUST-TOONEKURE PILGU

Katrin Kaldma, Urmas Sellis, Maarja Nõmm, Rein Nellis,
Tarmo Evestus, Mark Pahk, Martin Kesler jt
MTÜ Kotkaklubi

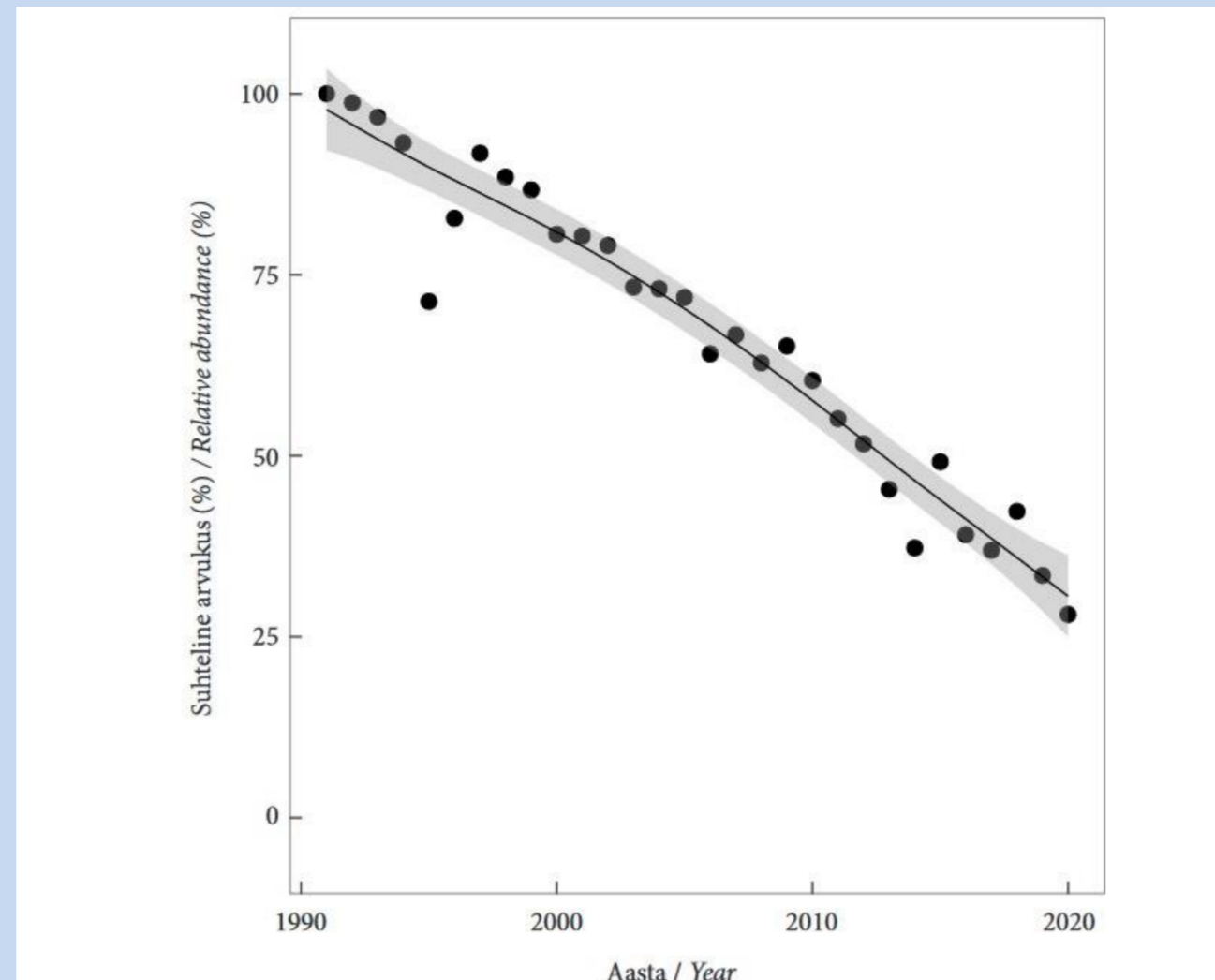
PROJEKTI EESMÄRK

Välitööandmete põhjal ülevaate saamine must-toonekure toitumisalade vooluveekogude keskkonnaseisundist.

Juhendi koostamine väikeste vooluveekogude kure-sõbralikumaks muutmiseks ja parema ökoloogilise seisundi saavutamiseks.

TAUST

- ❖ Must-toonekure arvukus Eestis langeb 4% aastas ja seda viimased 30 aastat (joonis 1).
- ❖ Noorlindude ja emaslindude kõrge suremus viitab toidunappusele.
- ❖ Must-toonekurg on väiksematel varjulistel metsajõgedel ja ojadel liikuv kalatoiduline lind, toidunappus võib olla seotud toitumisveekogude kvaliteedi ja toidu kättesaadavusega.

Joonis 1. Must-toonekure arvukuse muutused Eestis

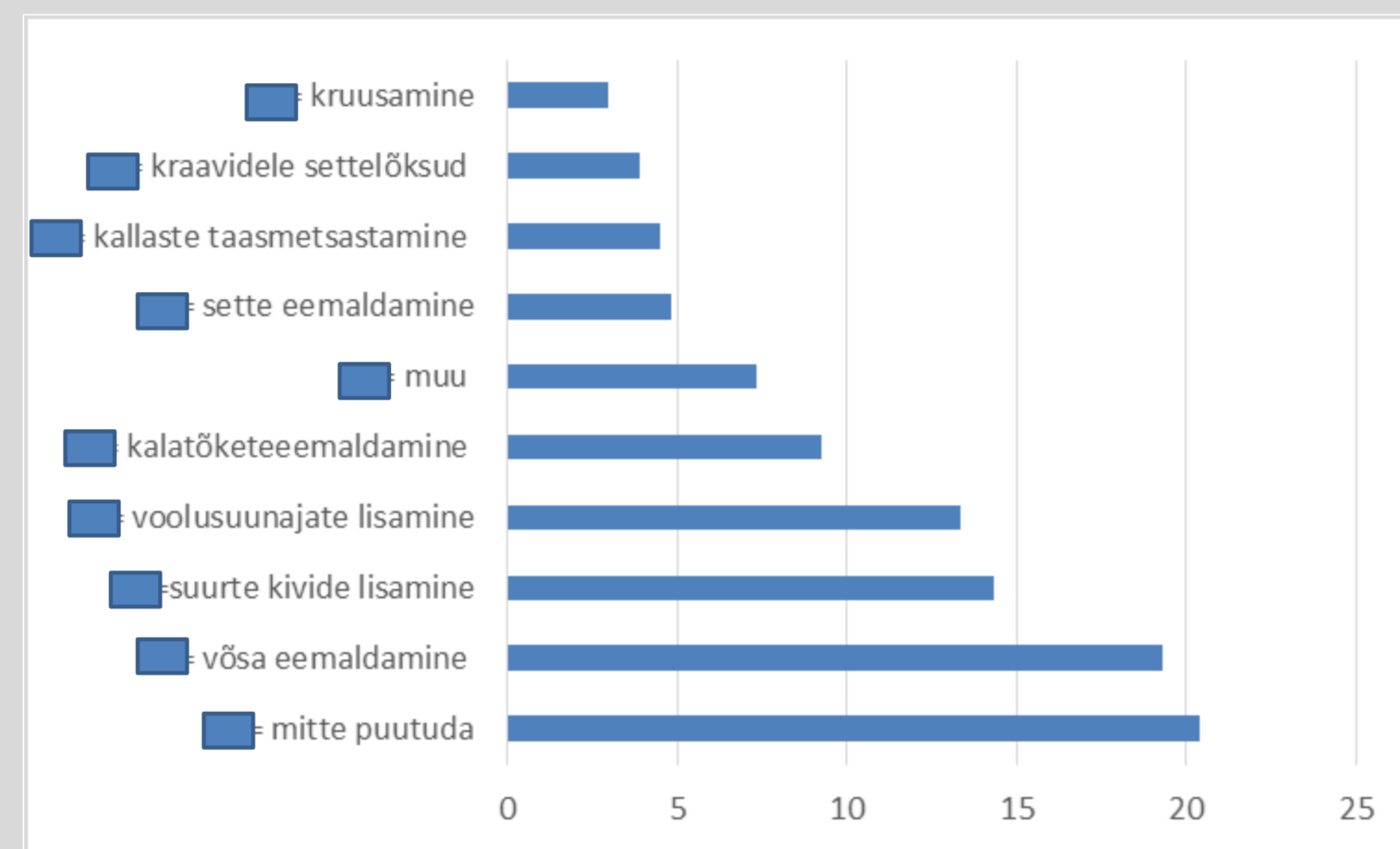
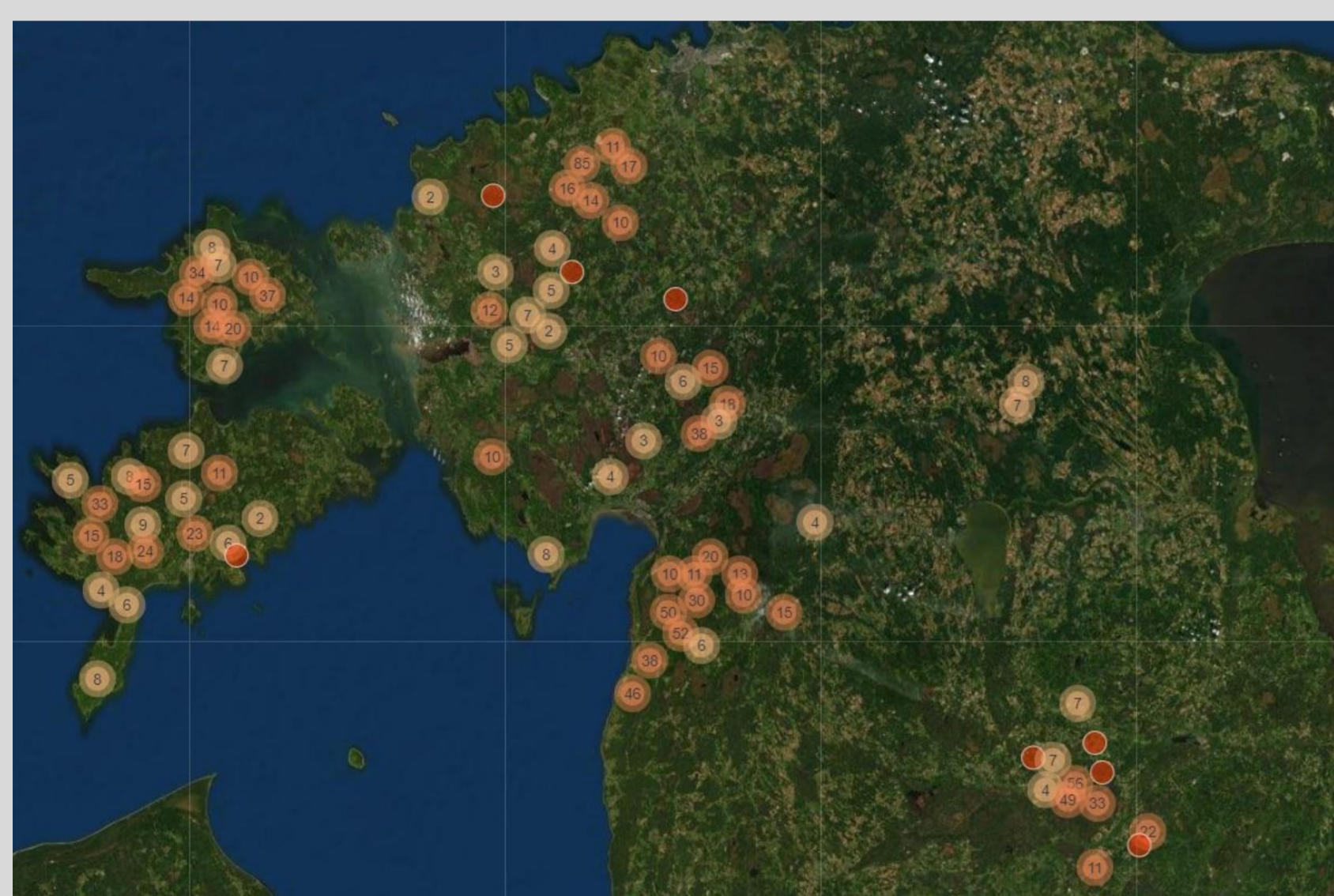
Väli, Ü.; Nellis, R.; Kaldma, K.; Vainu, O.; Sellis, U. (2021). Must-toonekure arvukus, sigimisedukus ja ellujäämus Eestis aastatel 1991–2020. *Hirundo: Eesti Ornitoloogiaühingu ajakiri*, 34 (2), 20–39.

PROJEKTIST

- ❖ **FRESH WATER HEALTH CONTROL THROUGH BLACK STORK PERSPECTIVE (BALTCF 051S17)**
- ❖ **Teostaja:** Kotkaklubi ja partnerid
- ❖ **Projekti kestus:** 2019-2022
- ❖ **Eelarve:** 164 850 €
- ❖ **Rahastajad:** Baltic Sea Conservation Foundation (148 500 €), Keskkonnainvesteeringute Keskus (4000 €), Kotkaklubi (12 350 €)

PROJEKTI TEGEVUSED

- ❖ must-toonekure toitumisojade inventeerimine
- ❖ andmebaasi koostamine
- ❖ vooluveekogude taastamissoovituste koostamine
- ❖ vähemalt ühe must-toonekure toitumisala tervendamine
- ❖ toitumisojade puhastamise talgud vabatahtlikele
- ❖ toitumisalade hindamine jälgimisseadmetega lindude abil

Joonis 2. Inventuuriga kaetud alad ja taastamissoovituste jagunemine jõelõikudel (%). Allikas *KoboToolbox*

TULEMUSED

- ❖ **Ligikaudu 1000 kilomeetrit inventeeritud** väikeseid vooluveekogusid (joonis 2 ja 3).
- ❖ **Vooluveekogude seisundit kirjeldav andmebaas**, milles on kokku üle 1000 ankeedi ja palju alapõhiseid taastamissoovitusi (joonis 2) keskkonnas KoboToolbox; juhendmaterjal liigisõbralikuks taastamiseks.
- ❖ **GPS saatjatega varustatud linnud**, kelle tegutsemise põhjal selgusid tegelikud toitumisalad ja kes hindasid talgutööde kvaliteeti.
- ❖ **Talgulaagrid** (kokku 10, koostöös ELFiga), mille tulemusel paranes must-toonekurele juurepääs vooluveekogudele, kadusid voolutakistused ja võsa.
- ❖ **Laadi veskipaisu kanali taasavamine** (joonis 4). Seire andmetel tõusis 2022. a sügisel forelli arvukus Lähkma jões (0+: 36,2 vs 6,6 is/100m² ja vanematel 1,8 vs 0 is/100m²) võrreldes 2019. a andmetega.

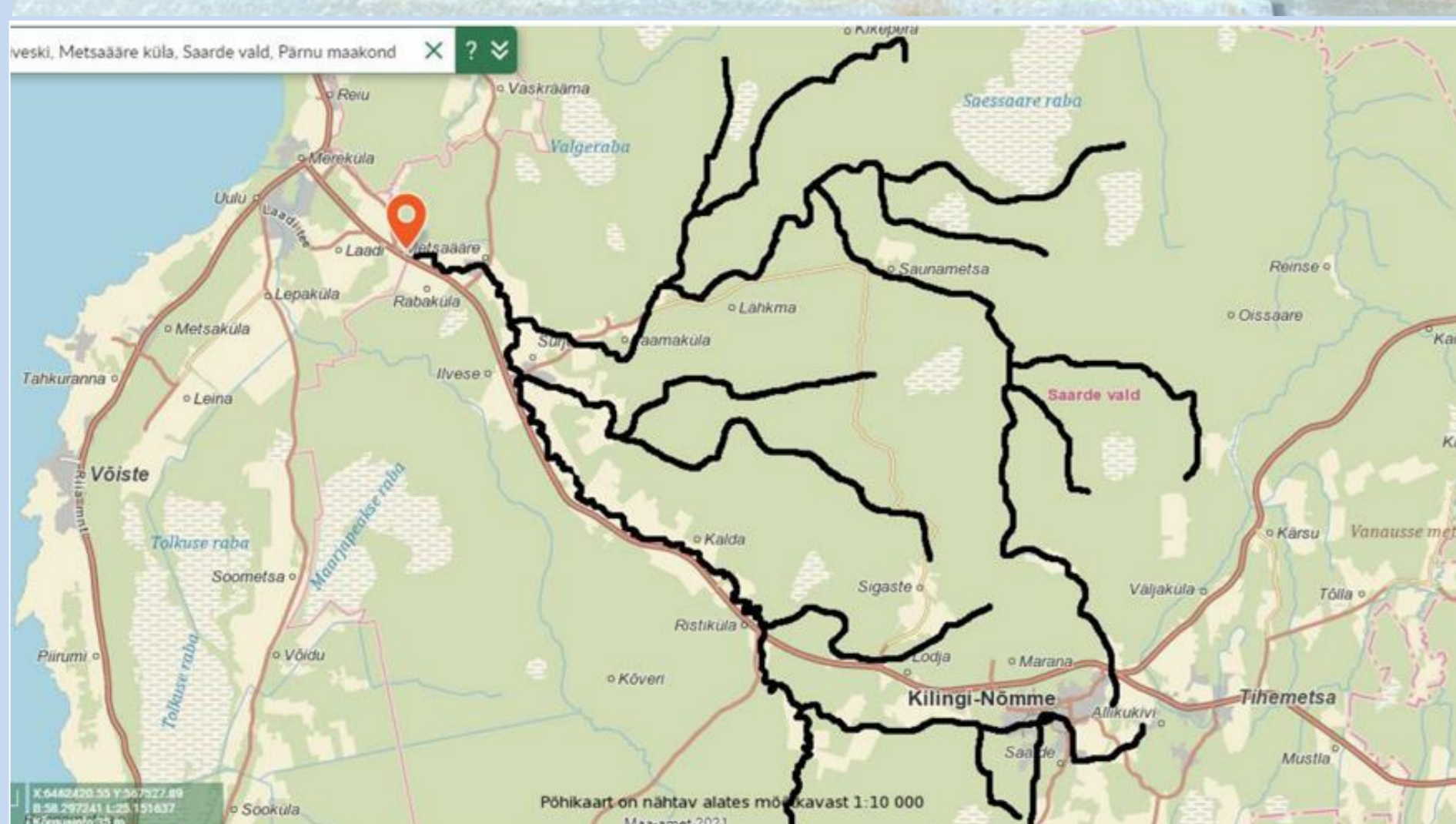

Joonis 3. Näide sobivast ja rikutud toitumisojast. Fotod: Martin Kesler, Katrin Kaldma

TAASTAMISPROJEKT

Joonis 4. Lagunenud saeveski varemed Laadiveski paisul Reiu jõel takistasid siirdekalade liikumist ülesvoolu (vasakul üleval), kalapääsuks ümberehitatud kanal (paremal) ja mõjuala kaart paisust ülesvoolu (vasakul all). Fotod ja skeem: Mark Pahk

ÕPPETUNNID JA TULEVIKUSUUNAD

- ❖ Must-toonekurg on pikka aega kannatanud ebasoodsaid tegevusi metsas ja märgaladel (sh metsakuivendus).
- ❖ Kuivendussüsteemide rekonstrueerimine on viinud liigi kiire arvukuse langemiseni (trendi jätkudes võib 2040. aastaks olla sisuliselt välja surnud).
- ❖ Väljasuremise peatamiseks tuleb kiiresti taastada vee-elustik laialdaselt üle Eesti.
- ❖ See pole võimalik, mistõttu tuleb vahepeal aktiivselt lisaõõta poegadele paare. See pole jätkusuutlik, sest kalad ei saa elada vees, kus pole neile toitu, varjevõimalusi ega koelmukohti.
- ❖ Voolutõkete eemaldamine laseb siirdekalad ülesvoolu ja olukord paraneb, kui neile seal vaid elupaiku oleks.
- ❖ Kahepaiksed on alternatiivsaak, aga ka neile on metsakuivendus negatiivselt mõjunud.
- ❖ Eelmisel aastatuhandel kavandatud ja oma ajastu vaimust vaevald ENSV maaparanduse skeem (vt EL 1981 nr 8,9) tuleb süsteemselt läbi vaadata ja tänapäevaste elustikku toetavate arusaamade kohaselt ümber kujundada.